

ДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ МОВ

УДК 811.411.21

Леся Вікторівна Вікторова,
доктор педагогічних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування
України
м. Київ, Україна
E-mail: vika.lesya@yandex.ru

МОВНА ПІДГОТОВКА СПІВРОБІТНИКІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ США ТА КАНАДИ: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах інтенсивної глобалізації та міграційних процесів, першочергового значення на світовому ринку праці, для вирішення політичних, економічних, культурних та інших завдань надається мультилінгвізму та мільтикультуризму, що забезпечують здатність фахівців спілкуватися з людьми по всьому світу, використовуючи для цього різні комунікативні канали. Висока якість навичок іноземної мови та пов'язані з ними комунікативна компетентність й міжкультурна чутливість розглядаються нині як необхідні властивості розвитку громадян у ХХІ столітті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Сучасна політика у сфері вивчення іноземних мов, яка розробляється різними інституціями США та Канади на різних рівнях, починаючи з органів освіти, закінчуючи органами безпеки, спрямована на вирішення політичних, економічних, культурних та інших завдань. Тому в США та Канаді проводяться дослідження, що пов'язані з проблемами концептуальних основ вивчення іноземних мов, питаннями вивчення іноземної мови з точки зору перегляду політики викладання; питання підвищення рівня економічної й національної безпеки, екологічної, соціальної та культурної інтеграції, що вимагає високого рівня лінгвістичної гармонії [1; 2]. У різних роботах залежно від мети дослідження на перший план висуваються аспекти сприйняття, поведінки та мовних відмінностей, аналіз різних аспектів міжкультурної комунікації з використанням методів герменевтики, когнітивної психології, лінгвістики, етносемантики й етнометодології.

Невирішені раніше частини загальної проблеми, яким присвячується стаття. Проблемні огляди та стратегії розвитку американської системи іншомовної підготовки висвітлені у публікаціях Департаменту економічного розвитку США [5] та доповіді екс-

директора ЦРУ, екс-міністра оборони США, професора Л. Панетти [6] на конференції у Стенфордському університеті, а також у роботі канадської дослідниці Р. Duff [7]. Актуальними залишаються питання змісту іншомовної підготовки співробітників спецслужб, оптимізація та розробка актуальних навчальних курсів для співробітників фахівців сектору безпеки. Одночасно аналіз теоретичних положень та практики викладання іноземних мов слухачам спеціальних і військових відомств США та Канади дозволить проаналізувати проблеми та основні тенденції розвитку іншомовної підготовки фахівців сектору безпеки в умовах глобалізації.

Метою статті є з'ясування можливостей основних стратегії, трендів та форм іншомовної підготовки, структури мовних курсів спеціальних та військових відомств сфери національної безпеки США та Канади.

Виклад основного матеріалу. У Канаді організація навчання іноземних мов в інтересах збройних сил покладена на школу іноземних мов канадських ЗС. Навчання тут здійснюється за трьома різними програмами, які розроблені відповідно до специфіки поставлених цілей і завдань. По-перше, це базова програма навчання іноземних мов. Реалізуючи її, національне військове відомство прагне забезпечити фахівців-мовознавців, військових дипломатів і перекладачів, офіцерів для міжнародних комісій з контролю над озброєннями, офіцерів по керівництву навчальними стажуваннями (а також низки інших фахівців) знаннями іноземних мов у обсязі, що дозволяє їм ефективно вирішувати поставлені командуванням завдання. В даний час діють п'ять основних курсів, на яких викладаються більше 30 іноземних мов.

По-друге, метою програми "сприяння оперативно-бойової підготовки" є навчання англійської та французької мов офіцерів з країн-учасниць програми «Партнерство заради миру» (ПЗМ) для забезпечення оперативної сумісності між силами (військами) при проведенні операцій під керівництвом НАТО, а також для ознайомлення їх з державним і соціальним устроєм, культурою і організацією збройних сил Канади. Курси навчання організуються для різних категорій військовослужбовців (вищого керівного та середнього офіцерського складу), мають різну тривалість (10-17 тижнів), різне представництво (від чотирьох до 13 і більше країн) і число учасників (від 40 до 200 осіб).

По-третє, програма навчання другої іноземної мови. Основна її мета - забезпечити ЗС Канади достатньою кількістю кадрів, які одночасно володіють двома мовами (англійською та французькою), що особливо важливо в останні роки, коли відбувається чисельне скорочення збройних сил, ускладнюються поставлені перед ними завдання бойової підготовки та організації повсякденного життя військ. Як правило, навчання другої іноземної мови організовано в

лінгвістичних центрах, що знаходяться у віданні командування кожного з трьох видів ЗС (СВ, ВПС і ВМС).

Існує також низка курсів, де англійської мови як іноземної навчають військовослужбовців і цивільних службовців зарубіжних армій. Мета створення таких курсів – збагатити слухачів знанням переважно військової англійської мови і тих її аспектів, які могли б бути корисні тим, хто буде направлений для роботи в структурі НАТО або ООН. Крім цього, у разі необхідності можуть бути організовані короткострокові цільові курси військової англійської мови для тих слухачів, які будуть виконувати специфічні завдання, наприклад, брати участь у реалізації програми утилізації вибухових речовин і боєприпасів.

Крім очної є заочні форми навчання, серед яких все більшого розвитку набуває інтернет-навчання. Керівництво ЦРУ у сфері лінгвістичного забезпечення розвідувальної діяльності розглядає як найбільш результативні такі види і форми мовної підготовки своїх фахівців: заохочення самостійного вивчення та вдосконалення знання іноземних мов у позаслужбовий час; вивчення іноземних мов он-лайн у робочий час; мовне стажування за кордоном; спеціалізована мовна підготовка співробітників, яким потрібно вдосконалити іншомовну комунікативну компетентність з мов, визначених найбільш важливими для забезпечення національної безпеки та оборони. Збільшення кількості співробітників розвідувальних органів США, які володіють іноземними мовами, здійснюється шляхом набору на службу висококваліфікованих лінгвістів – фахівців саме з тих мов, володіння якими необхідне для виконання пріоритетних завдань [1].

Іншомовна підготовка фахівців розвідувальних органів США здійснюється в двох спеціалізованих навчальних закладах: Військовому інституті іноземних мов Міністерства оборони США (м. Монтерей, Каліфорнія) та університеті ЦРУ (м. Чантіллі, Вірджинія). У цих навчальних закладах майбутні фахівці розвідки вивчають більше ніж 20 мов, які поділені за категоріями складності. Бюджет навчального часу для опанування тієї чи іншої іноземної мови у Військовому інституті іноземних мов МО та в Інституті закордонних справ США визначається відповідно до категорії складності [29, 30]: мови першої категорії – близькі до англійської мови (575–600 год., 23-24 тижні з розрахунку 25 годин аудиторних занять на тиждень) – французька, італійська, норвезька, іспанська, португальська, шведська, румунська, датська, голландська, німецька; мови другої категорії – зі значними лінгвістичними та / чи культурними відмінностями до англійської мови – азербайджанська, болгарська, грузинська, грецька, дарі, фарсі, російська, українська, гінді, урду, пушту, іврит, тайська, сербська, хорватська, турецька, чеська, угорська, монгольська, польська, в'єтнамська (1100 год. аудиторних занять, 44

тижні з розрахунку 25 год. на тиждень); мови третьої групи – винятково складні мови для носіїв англійської мови (2200 год., 88 тижнів з розрахунку 25 год. аудиторних занять на тиждень) – арабська, китайська, японська, корейська.

Класифікуючи мови за рівнем складності, враховується те, наскільки розмовний варіант мови відрізняється від літературної мови (явище диглосії). В деяких мовах, наприклад арабській, сучасна арабська літературна мова ніколи не була звичайною мовою арабів. Така ситуація є проблематичною як для педагогів, так і для слухачів, які її вивчають [3]. Подібні проблеми існують за оволодіння мовою залежно від використання певних графічних систем (латинський алфавіт, в'язь, ієрогліфічне письмо та ін.).

Основним завданням Військового інституту іноземних мов є організація навчання іноземних мов в інтересах забезпечення національної безпеки як на території Сполучених Штатів, так і за кордоном; проведення науково-дослідних робіт в галузі лінгвістики з метою вдосконалення процесу навчання; розробка стандартів тестування та оцінки рівня знань слухачів. Тут проходять навчання військовослужбовці видів і родів військ ЗС США, а також співробітники ФБР, прикордонної служби, НАСА, управління по боротьбі з наркотиками та інших державних відомств. Навчання здійснюється за наступними курсами: базовому, просунутому та спеціальному. У філії інституту у Вашингтоні навчаються представники різних відомств на контрактній основі. Одночасно в інституті займаються 3000–3200 слухачів, у філії – до 300 студентів. За видами ЗС військовослужбовці розподіляються приблизно таким чином: 40–45 % – представники сухопутних військ, 30 – військово-повітряних сил, 15 – ВМС, 8–10 – корпусу морської піхоти [4].

Підготовка військових фахівців з іноземних мов у США базується на концепції командного (бригадного) навчання, тобто команда з 6-ти викладачів проводить заняття у трьох групах до 10 слухачів кожна. Більшість викладачів (90 %) є носіями тих мов, які вони викладають. У навчальному закладі не практикується залучення педагогів до роботи за сумісництвом чи погодинно. Професійно-орієнтований підхід передбачає особливу увагу з боку педагогів та слухачів до розвитку іншомовної професійно-комунікативної компетентності. Тематика занять в навчальному закладі така: медичне забезпечення, боротьба з тероризмом, суспільно-політична комунікація, забезпечення безпеки військ, доступ до публічної інформації, масові комунікації, спілкування у кризових ситуаціях.

Сам інститут адміністративно поділяється на дев'ять мовних шкіл. Наприклад, близькосхідна мовна школа відповідає за підготовку військових фахівців для криптологічної служби, воєнної розвідки, а

також за підготовку цивільних фахівців для Міністерства оборони та інших установ (ФБР) за напрямом сучасна арабська мова. Програма підготовки включає базовий, середній, просунутий, завершальний, а також відновлювальний курс. Кожен із них оснований на принципах інтенсивного навчання [3; 4].

Крім занять з іноземних мов з упором на мовну практику слухачі отримують додаткову інтенсивну підготовку з питань країнознавства: історії, культури та сучасним проблемам країн мов, що вивчаються. У філії інституту викладається більше 50 мов. Тривалість навчання – від чотирьох до 63 тижнів. Постійний викладацький склад налічує понад 1300 осіб, у тому числі близько 300 військовослужбовців. Для більшості з них мови, що викладаються, є рідними. Інститут має потужну навчально-дослідну базу: більш 50 лінгафонних кабінетів і близько десяти комп'ютеризованих аудиторій; відеотека налічує близько 5000 одиниць зберігання, в бібліотеці іноземної літератури зберігається до 80 тис. томів на 40 мовах народів світу.

Навчальні навантаження на слухачів є досить значними. На заняття з мови відводиться щодня 7 год. аудиторних і 34 год. самостійних занять. Передбачається періодичне проведення контрольних занять з оцінкою рівня засвоєння програм навчання. Як показує багаторічна практика, до 15 % слухачів не витримують такого навантаження і відраховуються на різних етапах навчання. Основна частина випускників ВПЯ направляється до підрозділів розвідки, безпеки видів ЗС і сил спецоперацій, а також в інформаційно-аналітичні структури різних спецслужб.

Другий важливий компонент програми військового відомства США щодо забезпечення лінгвістичної підготовки – навчання англійській мові іноземців. Його реалізація покладена на центр англійської мови при міністерстві оборони США (ЦАММО), розташований на базі ВПС Лекленд в Сан-Антоніо (штат Техас). Діяльність ЦАММО здійснюється за двома напрямками. Перше (основне) – це навчання англійській мові безпосередньо в самому центрі іноземних військовослужбовців і цивільних службовців, які направлені в США для отримання технічної чи професійної військової освіти.

Рівень володіння мовою, що потребується для вступу в той чи інший військовий навчальний заклад, встановлюється відповідним міністерством виду ЗС і визначається за допомогою тесту ECL (рівень розуміння англійської мови) за шкалою 1-100. Наприклад, для оволодіння курсом, що дає глибокі технічні знання або пов'язаним з підвищеною небезпекою, потрібно, щоб ECL був не нижче 80. Для менш складних курсів він може бути достатнім в межах 65, 70 або 75. Іноземним військовослужбовцям надається можливість пройти тест ECL в своїх країнах перед виїздом на навчання до Сполучених Штатів. Ті з

них, рівень знань яких є недостатнім, спочатку вдосконалюють свою англійську в ЦАММО.

Другий напрямок діяльності цього центру – реалізація всіх затверджених військовим відомством програм навчання іноземним мовам за межами США, де слухачі - це військовослужбовці ЗС США, які є вихідцями з інших країн, а також цивільні службовці МО і члени їх сімей, для яких англійська мова не є рідною. Групи викладачів англійської мови працюють в університетах і коледжах Пуерто-Ріко за програмами ROTC (курсів позавійськової підготовки офіцерів резерву), на судноремонтних верфях ВМС США в Японії (міста Йокосука і Сасебо і ін.).

ЦАММО надає значну підтримку держдепартаменту в його діяльності як в країні, так і за кордоном, направляючи своїх фахівців для керівної, консультативної, перекладацької або навчальної роботи в аспірантську школу ВМС (штат Каліфорнія), на авіабазу ВМС Пенсакола (штат Флорида), в інститут євразійських досліджень проблем безпеки ім. Маршалла, раніше званий інститутом російських і східно-європейських досліджень (Гармішпартенкірхен, ФРН); Азіатсько-Тихоокеанський центр на Гаваях, а також у військові школи в Румунії, Словаччині, Словенії та Швейцарії. Останні десять років фахівці центру брали участь у забезпеченні робочих контактів представників ЗС США з їх колегами в Албанії, Боснії, Чилі, Хорватії, Грузії, Литві, Латвії, Йорданії, Малі, Нікарагуа і Україні [4].

Університет ЦРУ забезпечує стаціонарне вивчення іноземних мов, які необхідні для виконання фахових завдань. З 2009 року керівництво ЦРУ акцентує увагу на багатомовності співробітників цієї спецслужби. Однією з ефективних форм забезпечення високого рівня іншомовної підготовки у спеціальних відомствах США є застосування "Програми занурення у мову" (Language immersion Program), яка передбачає повну ізоляцію (1-3 дні) від рідної (англійської) мови, а також мовне стажування майбутніх фахівців у інших країнах [3].

Згідно з окремими публікаціями [4], розвідувальні служби, такі як ЦРУ і АНБ, мають у своєму розпорядженні величезну кількість документів, які очікують перекладу; троє з десяти американських дипломатів, які працюють в зарубіжних країнах, не володіють в достатній мірі місцевими діалектами. У країнах, де основними мовами є арабська та китайська, ця пропорція становить чотири до десяти. Американська розвідка, як вважають видатні американські експерти в галузі національної безпеки, випробовує хронічні проблеми з рекрутуванням фахівців, які володіють арабською, китайською і турецькою мовами, а також фарсі, хінді та урду. Відзначається, що сучасні інформаційні технології не в змозі вирішити цю проблему. Незважаючи на те що в останні роки з'явилися досить вдалі електронні

перекладачі, вони не здатні вловлювати інтонаційні особливості людей, що говорять на інших мовах, а також не здатні використовувати численні діалекти, існуючі на Близькому Сході, в Африці, Азії тощо. Підходи Великої Британії, як партнера США в розвідувальному альянсі "Five Eyes" ("П'ять очей"), до формування і вдосконалення іншомовної підготовки своїх фахівців подібні до американських. За службової потреби співробітникам британської розвідки MI-6 (Secret Intelligence Service – SIS) [35] надається можливість вивчати іноземні мови на мовних курсах відомства та під час проходження піврічного курсу молодого фахівця розвідки (Intelligence Officer's New Entry Course (IONEC)). Оперативні співробітники SIS часто вербують талановитих слідчих (spotters) у елітних університетах і військових академіях. Новобранці повинні спочатку пройти основні вступні іспити цивільної служби, перш ніж перейти до поглибленого інтерв'ю перед групою SIS-офіцерів. Навчання відбувається в основному в Форт Монктон, Портсмут.

Пріоритетними напрямками підвищення якості мовної підготовки, відповідно до планів керівництва ЗС, є: оптимізація структури управління наявними педагогічним потенціалом і його використання; виявлення та облік усіх наявних лінгвістичних сил і засобів; коригування планів для підтримки ротації лінгвістів, включаючи проекти стимулюючого характеру для осіб, які перебувають на етапі навчання; обґрунтування та встановлення пріоритетності завдань лінгвістичної підготовки; створення "запасу" лінгвістів, головним чином за рахунок резервістів для участі у вирішенні раптово виникаючих оперативних завдань [4].

Висновки. Аналіз зарубіжного досвіду підготовки фахівців спеціальних та військових відомств показує, що в провідних країнах світу та військових (розвідувальних) блоках наявна активна, комплексна і системна політика у сфері лінгвістичного забезпечення національної безпеки.

Характеристиками сучасної іншомовної підготовки фахівців сектору безпеки у різних країнах є:

різномірність, яка виявляється у формуванні у слухачів на різних етапах (курсах) навчання різних рівнів професійної комунікативної компетентності (потреби загального спілкування, професійна термінологія, координація діяльності з різними підрозділами, переклад технічної або дипломатичної документації тощо);

комплексність мети, що спрямована на професійний, суспільний та особистісний розвиток співробітників у навчанні іноземних мов шляхом формування відповідних компетентностей згідно із поставленими завданнями.

У вивченні іноземних мов слухачами спеціальних і військових відомств США та Канади використовуються різні стратегії навчання:

1) метакогнітивні техніки для організації, фокусування та оцінки власного навчання; 2) афективні стратегії для опрацювання емоцій або обставин; 3) соціальні стратегії для співпраці (кооперації) з іншими учасниками у навчальному процесі; 4) когнітивні стратегії для одержання та ув'язки нової інформації з існуючими схемами та для аналізу і її класифікації; 5) стратегії запам'ятовування для уведення нової інформації у пам'ять, її зберігання та вилучення за необхідності; 6) стратегії компенсації (наприклад, здогадування або використання жестів) для подолання недоліків і прогалів у своєму поточному знанні мови.

Перспективи подальших досліджень можуть бути спрямовані на аналіз структури та змісту іншомовної підготовки фахівців сектору безпеки України, оптимізацію та розробку актуальних навчальних курсів для співробітників практичних підрозділів, вивчення можливостей впровадження вимог SLP (Standardized Language Profile) – STANAG 6001 (NATO Standardization Agreement) за іншомовної підготовки фахівців спеціальних відомств України.

Література

1. Вікторова Л. В. Модернізація іншомовної підготовки співробітників сектору безпеки у контексті загальноєвропейських інтеграційних процесів / Л. В. Вікторова // Проблеми освіти: науковий збірник. – К., 2015. – Вип. 79. – С. 40–45.

2. Вікторова Л. В. Формування мовної особистості майбутніх фахівців з інформаційної безпеки / Л. В. Вікторова // Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави : збірник матеріалів наук.-практ. конференції (м. Київ, 20 березня 2014 р.) : у 2 ч. К. : Центр навч.-наук. та наук.-практ. вид. Національної академії СБ України, 2014. Ч. 2. С. 160164.

3. Мамчур К. В. Зарубіжний досвід навчання військових фахівців арабській мові / К. В. Мамчур // Професійно-орієнтоване навчання іноземних мов як напрям європейської іншомовної освіти. – 2012. – № 2. – С. 61–67.

4. Мамчур К. В. Урахування відносної складності іноземних мов у процесі формування іншомовної компетентності майбутніх фахівців військового управління у міжнародних відносинах / К. В. Мамчур // Креативна педагогіка. Наук.-метод. зб. / Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. – Вінниця, 2010. – Вип. 3. – С. 59–64.

5. Education for Global Leadership: The Importance of International Studies and Foreign Language Education for U.S. Economic and National Security [Electronic resource] / Gross P. W., Lewis W. W., Arnof I. [et al.]. –

Committee for economic development. – Washington : USA, 2006. – 69 p. – Access to publications : <https://www.actfl.org/sites/default/files/pdfs/public/Finalreport.pdf>.

6. Panetta L. E. Foreign language education : if "scandalous" in the 20th century, what will it be in the 21st century ? [Electronic resource] / L. E. Panetta. Retrieved on June 26, 2014 from <https://web.stanford.edu/dept/lc/language/about/conferencepapers/panettpaper.pdf>.

7. Duff P. A. Foreign Language Policies, Research, and Educational Possibilities [Electronic resource] / P. A. Duff // APEC Education Symposium Xi'an, China, January 14–17, 2008. – 25 p. – Access to publications : <http://hrd.apec.org/images/b/b6/50.2.pdf>.

Анотація

Вікторова Л. В. Мовна підготовка співробітників сектору безпеки США та Канади: порівняльна характеристика.

У статті розглядаються питання змісту іншомовної підготовки співробітників спецслужб США та Канади. Висвітлено основні стратегії, тренди та форми іншомовної підготовки, мету та структуру мовних курсів спеціальних та військових відомств сфери національної безпеки США та Канади.

Ключові слова: іншомовна освіта, стратегії навчання, військові відомства, зарубіжний досвід, іноземна мова.

Аннотация

Викторова Л. В. Языковая подготовка сотрудников сектора безопасности США и Канады: сравнительная характеристика.

В статье рассматриваются вопросы содержания иноязычной подготовки сотрудников спецслужб США и Канады. Освещены основные стратегии, тренды и формы иноязычной подготовки, цель и структуру языковых курсов специальных и военных ведомств сферы национальной безопасности США и Канады.

Ключевые слова: иноязычное образование, стратегии обучения, военные ведомства, зарубежный опыт, иностранный язык.

Summary

Viktorova L. Language training of the staff in security sector of US and Canada: Comparative characteristics.

The article deals with the content of foreign language training of US intelligence and Canada, the basic strategy, trends and forms of foreign language training, the purpose and structure of language courses for specialized agencies and military sphere of national security the US and Canada. Analysis of the foreign practice of language teaching of special and military departments' personnel shows that the world leading countries and military (intelligence) blocks have an active, complex and systematic policy in the sphere of linguistic maintain of the national security. Modern foreign language training of the security sector specialists in different countries can be characterized by: multi-level structure that assumes the formation of different levels of professional communicative competence; complex goal that is directed at professional, social and personal development of the employees.

Key words: foreign language education, training strategy, military agencies, foreign experience, foreign language.